

ların bütünlüğüne işaret eder. Ancak, kadın bedenine yönelik olarak geliştirilen bu politikalar tüm basıncı yönlerine rağmen Osmanlı kadınlarının hukuki ve siyasi özneler

haline geldiklerini de bize gösterir, Osmanlı kadınlarının sadece Müslüman olmadıklarını ve kadınlık denilen kategorinin içinde önemli ve göz ardı edilemeyecek sınıfsal, etnik ve

kültürel farklılıklar barındırdığını unutmamamız şartıyla...

GÜLHAN BALSÖY

IŞIK ÜNİVERSİTESİ,

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ

PART-TIME ÖĞRETİM GÖREVLİSİ

DİPNOTLAR

- * Bu makale Osmanlı nüfus politikalarını ebelik, hamilelik, doğum ve kürtaj konularıyla ilişkilendirerek incelediğim çok daha geniş kapsamlı doktora tezimin bir parçasıdır. Çalışmanın bütünü için bkz. Gülhan Balsöy, *Gender and the Politics of Female Body: Midwifery, Abortion, and Pregnancy in Ottoman Society (1838-1890s)* (Yayımlanmamış doktora tezi, Binghamton Üniversitesi, 2009). Kadın kısırlığı üzerine tartışmalarla genişletilmiş kitap versiyonu için bkz. *The Politics of Reproduction in Ottoman Society, 1838-1900*. (Pickering & Chatto Publishers, 2012) (Yayına hazırlanıyor).
- 1 Bu kavramsallaştırma üzerinden yapılan çalışmaların sayısı son yıllarda artsa da temel örnekler olarak şu çalışmalara bakılabilir. Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914* (İstanbul: İletişim Yayinevi, 2002); Cengiz Kırılı, "Kahvehaneler ve Haşiyeler: 19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı'da Sosyal Kontrol," *Toplum ve Bilim* 83 (2000): 58-79; Nalan Turna, "Pandemonium and Order: Suretyship, Surveillance, and Taxation in Early Nineteenth-Century Istanbul," *New Perspectives on Turkey*, 39 (Fall 2008):167-189.
- 2 Bu konudaki çalışmaların çok daha geniş referansı için doktora tezime bakılabilir. Bu yazıdaki referanslar için bkz. Selçuk Akşin Somel, "Osmanlı Son Döneminde İskat-ı Cenin Meselesi", *Kebikeç*, 13 (2002): 65-88; Selçuk Akşin Somel, "The Issue of Abortion in 19th Century Ottoman Empire," in *IXth International Congress of Economic and Social History of Turkey Dubrovnik-Croatia, 20-23 August, 2002*, ed. Halil İnalıc and Oktay Özel (Ankara: Atatürk Supreme Council for Culture, Language & History, Publications of the Turkish Historical Society, 2005): 339-346; Tuba Demirci and Selçuk Akşin Somel, "Women's Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century," *Journal of the History of Sexuality* 17/3 (2008): 377-420; Ruth Miller, *The Limits of Bodily Integrity: Abortion, Adultery, and Rape Legislation in Comparative Perspective* (Aldershot: Ashgate, 2007); Ruth Miller, "Politicizing Reproduction in Comparative Perspective: Ottoman, Turkish, and French Approaches to Abortion Law," *Hawwa*, 5/1 (2007): 73-89; Ruth Miller, "Rights, Reproduction, Sexuality, and Citizenship in the Ottoman Empire and Turkey," *Signs* 32/2 (Winter 2007): 347-375. Ayrıca yakın zamanda yayımlanan ve Geç Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki nüfus mühendisliği tartışmaları için Ferhunde Özbay, "Türkiye'de Ulus-Devlet, Gözetim ve Nüfus Bilgisi," *Toplum ve Bilim*, 118 (2010):165-178; Elif Ekin Akşit, "Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü," *Toplum ve Bilim*, 118 (2010): 179-197.
- 3 Dönemin sözlüklerinde de terimin her iki anlamını birden bulmak mümkündür. Örneğin Sir J.W.Redhouse'un *Lexicon*'unda hem kürtaj hem de düşük yapma kavramlarının karşılığı *ıskat-ı cenin* olarak verilmiştir. Şemseddin Sami ise *Kamus-ı Türkî'de ıskat-ı cenin* rahimden kadsen çocuk düşürmek veya düşürtmek cinayeti olarak açıklar. Sir J.W.Redhouse, *Turkish and English Lexicon*. (London: The Oriental Literature Society, 1309/1892) ve Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî (Kapı Yayınları, 2004): 110*.
- 4 Örneğin Ahmet Akgündüz Şer'iye Sicilleri'ne giriş niteliğindeki kitabında *ıskat-ı cenin kavramını düşüğe yol açmak anlamında kullanır ve cinayet suçlarının bir alt kategorisi olarak sınıflandırır*. Ahmet Akgündüz, *Şer'iye Sicilleri: Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988). Yine terimin bu anlamıyla *İslam hukukundaki yeri için bkz. Colin Imber, Ebu's-Su'ud: The Islamic Legal Tradition* (Stanford: Stanford University Press, 1997): 239.
- 5 Bu yorumlar hakkında daha ayrıntılı tartışma için Selçuk Akşin Somel, "Osmanlı Son Döneminde..."; Tuba Demirci and Selçuk Akşin Somel, "Women's Bodies, Demography..."; Ayrıca İslam fihhinin bu meseleye yaklaşımının dinamik yapısını da sergilemeyi amaçlayan bir eser için Jonathan E. Brockopp, *Islamic Ethics of Life: Abortion, War, and Euthanasia*, (University of South Carolina Press, 2003) ve bu kitap içinde Marion Holmes Katz, "The Problem of Abortion in Classical Sunni Fikh."
- 6 Kürtajı yasaklamaya yönelik erken adımların örneği için BOA Cevdet Sihiye 1026 (N.1204/L.9/22.6.1790); BOA Cevdet Sihiye 9/437 (1242.Ş.12/11.3.1827).
- 7 "Meclis-i Umur-u Nafiannın Layihası," *Takvim-i Vekayi*, 1254.Ş.28/16.11.1838, ayrıca *Muharremat-ı Nadire* (İstanbul, 1289/1872):750-752.
- 8 Bu belgenin ayrıntılı tartışması için bkz. Selçuk Akşin Somel, "Osmanlı Son Döneminde..."
- 9 Avrupa tarihçiliği kapsamında aşağıdaki çalışmalara bakılabilir. Simon Szreter, *Fertility, Class and Gender in Britain, 1860-1940* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996); Silvana Patriarca, *Numbers and Nationhood: Writing Statistics in Nineteenth-Century Italy* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1996); Anna Davin, "Imperialism and Motherhood," *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World* içinde, ed. Frederick Cooper, Ann Laura Stoler (Berkeley: University of California Press, 1997): 87-151; Joshua H. Cole, *The Power of Large Numbers: Population, Politics, and Gender in Nineteenth-Century France* (Ithaca : Cornell University Press, 2000); Eliza Camisecio, "Producing Citizens, Reproducing the 'French Race': Immigration, Demography, and Pronatalism in Early Twentieth-Century France," *Gender & History*, 13/3 (2001): 593-621.
- 10 Meclis-i Umur-u Nafiannın Layihası," *Takvim-i Vekayi*, 1254.Ş.28/16.11.1838.
- 11 agb. ayrıca BOA A.DVN.NMH 2/15 (1254.Ş.25/13.11.1838).
- 12 Örneğin Üsküp için BOA Cevdet Dâhiliye 3225 (1254.N.13/30.11.1838); BOA Cevdet Dâhiliye 51/2519 (1254.L.15/1.11.1839); Rumeli için BOA Cevdet Sihiye 7/306 (1254.L.25/11.1.1839); Niğde için BOA Cevdet Dâhiliye 131/6543 (1254.Za.3/18.1.1839); Vize için BOA Cevdet Dâhiliye 36/1790 (1254.Za.5/20.1.1839); Babadağ için BOA Cevdet Sihiye 12/566 (1254.Z.13/27.2.1839); İskenderiye için BOA Cevdet Dâhiliye 136/6794 (1254.Z.19/5.3.1839).
- 13 BOA İ.MVL 175/5190 (1266.Ş.22/3.7.1850).
- 14 Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986): 803-831*.
- 15 BOA HR.TO 432/26 (1859.5.1).
- 16 Agb.
- 17 Agb.
- 18 Buna örnek belgeler sayılamayacak kadar çoktur, sadece birkaç örnek için BOA İ.MVL 310/12974 (1270.Za.1/26.7.1854), BOA İ.MVL 312/13056 (1270.Za.18/12.8.1854)... Daha fazla belgenin bilgisine ulaşmak için doktora çalışmaya bakılabilir.
- 19 Aynı şekilde arşivde bu konuda da çok sayıda örnek bulmak mümkündür. BOA İ.MVL 91/1854 (1263.Ra.24/12.3.1847), BOA Cevdet Belediye 90/4467 (1255.Za.29/3.2.1840), BOA İ.MVL 112/2632 (1264.M.23/31.12.1847), ... Daha fazla belgenin bilgisine ulaşmak için doktora çalışmaya bakılabilir. Ayrıca bu konudaki en önemli kaynaklardan biri Nazan Maksudyân, *Hearing the Voiceless-Seeing the Invisible: Orphans and Destitute Children as Actors of Social, Economic, and Political History in the Late Ottoman Empire* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sabancı University, 2008); Nazan Maksudyân, "Guardians of Abandoned Children: Provisions for the Foundlings in Nineteenth-Century Ottoman Empire", *Journal of History of Childhood and Youth*, 2/3 (Sonbahar 2009): 361-392. yine aynı yazarın "Fight over 'Nobody's Children': Religion, Nationality, and Citizenship of Foundlings in Nineteenth-Century Ottoman Empire", *New Perspectives on Turkey*, 41 (Sonbahar 2009): 151-180.
- 20 Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914* (İstanbul: İletişim Yayinevi, 2002).
- 21 BOA ŞD 2393/39 (1288.S.29/20.5.1871).
- 22 Bu konuda başka örnekler vermek de mümkündür. Örneğin başka çalışmalarda tartışıldığı için burada tekrarlamadığım Doktor Aziz, "İskat-ı Cenin," *Mecmua-i Fünun*, 41 (Aralık 1866): 289-292. Ayrıca bu dönemde kürtaj karşıtı politikaların toplumda yaygınlaşmasını amaçlayan popüler kültür ürünü diyebileceğimiz eserlerde kadın kahramanlar hep Müslüman'dır. Örneğin Hasan Bedreddin Paşa, *İskat-ı Cenin, Facia* (İstanbul: 13 No.lu Matbaa, 1290/1874-75); Halid Ziya Uşaklıgil, *Sejile* (İstanbul: Özgür Yayınları, 2006) (yeniden basım).
- 23 BOA İ.DH 1185/92723 (1307.Za.12/30.6.1890).
- 24 Bu konuda ayrıca BOA İ.DH 1214/95051 (1308.Ca.10/22.12.1890) bakılabilir.
- 25 BOA İ.DH 1185/92723 (1307.Za.12/30.6.1890).
- 26 Bu risalenin bir kopyası için BOA Y.A.RES 61/15 (1310.Ra.14/6.10.1892). Ayrıca bkz. BOA DH.MKT 1501/34 (1305.Ş.5/17.4.1888), BOA DH.MKT 1481/55 (1305.Ca.16/30.1.1888), BOA İ.DH 1185/92723 (1307.Za.12/30.6.1890).
- 27 BOA Y.A.RES 61/15 (1310.Ra.14/6.10.1892).
- 28 Bu konuda daha önce *Toplumsal Tarih* dergisinde de yer almış bir örnek için bkz. *Yavuz Selim Karakışla*, "Arşivden Bir Belge (19): Kürtaj Mütelaası Alman Doktor Madam Mari Zibold (1904)," *Toplumsal Tarih*, 14/82. (Ekim 2000): 39-44.
- 29 Cemal Zeki, *Çocuk Düşürmek* (İstanbul: Kader Matbaası, 1926).